

НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ

Побудова освітнього процесу на математичних заняттях на основі дидактичних ігор з дотриманням педагогічних вимог, котрими забезпечується вплив на всі сфери дитини за допомогою вирішення системи логічних завдань, дозволяє займатися розвитком логічного мислення дошкільнят.

Список використаних джерел:

- 1.Алексєєва О.О. Використання дидактичних ігор у процесі засвоєння просторових відносин. К.: Ярмарок, 2002. 65 с.
- 2.Аніщенко О.М. Можливість формування контролю у дошкільників // Дошкільне виховання. 2009. №11. С. 48-50.
- 3.Люблінська А.А. Вихователю щодо розвитку дитини. К.: Вид-во «Ранок», 2009. 256 с.
- 4.Юдіна Є.Г. Логічне мислення: етапи формування. К.: Вид-во «Ранок», 2000. 436 с.

РОЗВИТОК ФОНЕМАТИЧНОГО СЛУХУ У ДІТЕЙ З ДИЗАРТРІЄЮ

Ольга Ткач

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця*

*Науковий керівник: Оксана Поповська,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Анотація. *В статті подано аналіз поняття «фонематичний слух», «дизартрія», важливість розвитку у дітей з дизартрією фонематичного слуху, а також на що потрібно звернути увагу під час його формування у дітей з дизартрією.*

Ключові слова: *фонематичний слух, дизартрія, розвиток.*

Розвиток мовленнєвих здібностей є першочерговим завданням для дітей з дизартрією. Корекційно - розвивальна робота передбачає формування вміння і зв'язно володіти артикуляцією, диханням, голосом, артикулювати і розрізняти звуки, відтворювати складову будову слів, добирати слова відповідно до них, будувати речення і зв'язні висловлювання граматично правильно.

Тож, що таке фонематичний слух? **Фонематичний слух** – здатність розрізняти звуки мовлення, впізнавати їх, адже саме фонематичний слух створює основу для повноцінного *фонематичного сприйняття* - специфічної мовленнєвої дії, котра спрямована на переробку сприйнятої мовленнєвої інформації (в її фізичних характеристиках) в систему мовних знаків [1].

При 1 та 2 ступені дизартрії обумовлене недостатністю іннервацією мовного апарату, це пов'язане з органічним ураженням центральної та периферичної нервових систем. Дослідження Лопатіна Л.В. та Серебрякова

НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ

Н.В. виявляють при цих формах мовленнєвої патології порушення фонетики і фонематики, які є поширеними, мають стійкий характер і представляють значні труднощі для диференціальної діагностики [2]. Проблема розвитку фонематичного слуху у дітей з дизартрією є однією з найбільш актуальних для теорії та практики логопедичної роботи. Так, у дітей з дизартрією відсутність повного сприйняття фонем не дозволяє правильно їх вимовляти. Крім того, порушення фонематичного сприйняття не дають дітям можливості засвоїти необхідний рівень словникового і граматичного ладу, тим самим гальмуючи розвиток зв'язного мовлення в цілому. Це означає, що усунути серйозні дефекти мови без спеціальної корекції сприйняття фонем неможливо. Добре розвинене фонематичне аудіювання в поєднанні зі зрілою артикуляційною здатністю допомагає отримати глибше розуміння правильної вимови. Чітке поняття, що ж таке дизартрія дала Л. В. Лопатіна. **Дизартрія** – мовна патологія, що виявляється в розладах фонетичного та просодического компонентів мовної функціональної системи та виникає внаслідок невираженого мікроорганічних ураження головного мозку. [4].

Для дітей зі дизартрією характерні:

- Фонетичні порушення.
- Фонематичні порушення.
- Порушення лексико – граматичного компонента мови.
- Розлад загальної моторики та дрібної моторики пальців
- Порушення просодики.
- Розлад артикуляційної моторики.

Залежно від рівня розвитку мовних засобів діти направляються в спеціалізовані групи:

- з фонетичними порушеннями;
- з фонетико – фонематичним недорозвиненням;
- із загальним недорозвиненням мовлення.[3]

Діти з дизартрією потребують комплексного впливу, що включає в себе логопедичний, медичний та психолого-педагогічне напрямки. Медичне вплив, визначається лікарем неврологом, та включає медикаментозну терапію, ЛФК, рефлексотерапію, масаж, фізіотерапію та ін.

Сприйняття усного мовлення дітьми з дизартрією характеризується недорозвиненням як фонематичного, так і фонетичного сприйняття. Однією з необхідних умов оволодіння правильною звуковимовою є здатність розрізняти звуки за їхніми акустичними ознаками. Недиференційованість сприйняття у них яскраво проявляється в процесі розрізнення акустично близьких звуків У випадках заміни акустична протиставленість звуків є тим стимулом, який спонукає дитину до вдосконалення вимови, до знаходження потрібного артикуляторного складу, який найбільше відповідає слуховому зразку звуку мови, який сприймається. У разі спотворення звукозамінник виявляється акустично близьким до слухового зразка нормативного звуку. Внаслідок цього в дітей із дизартрією є суттєві труднощі розрізнення на слух правильного та

НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ

спотвореного звуку. Розрізнення фонем відбувається порівняно повільно: ще на другому році життя діти не розрізняють слів. Тільки з другої половини другого року починається смислова диференціація слів, а з нею і смислове розрізнення звуків, тобто виділення фонем. Відповідно до цього розвивається артикуляція. Від неї залежить якість вимовлених звуків. Спочатку артикуляція відбувається тільки рефлекторно, без контролю свідомості, потім у деяких випадках вона здійснюється свідомо. Цим пояснюються загальновідомі випадки зникнення в маленьких дітей, які вже мали в мовленні ті чи інші неусвідомлені звуки, які, напевне, легше піддаються гальмуванню.

Виділення фонем відбувається у такій часовій послідовності. Спершу виділяється звук А, а далі диференціюються І - Е, У - О, І - У, І - О, Е - У. (найважче засвоюються І - У, бо вони утворені найбільшим звуженням у ротовій порожнині; О - У схожі в артикуляції та погано розрізняються одне від одного). Далі приголосні звуки диференціюються на сонорні та шумні. Причому для розрізнення сонорних головну роль відіграє слух, для шумних – артикуляція. Значно пізніше розрізняється м'якість і твердість приголосних. У подальшій диференціації сонорних між собою дитина залежно від індивідуальності спирається або на слух, або на артикуляцію, або на те й інше. Надалі з шумових насамперед виокремлюються губні П, Б, М, Ф, В. Вони відрізняються від язичкових, при цьому насамперед виокремлюються як акустично яскравіші, артикуляційно легші. Далі відрізняються один від одного язичково переднього і заднього рядів (Т - К, С - Х). Це розрізнення ускладнюється однаковістю артикуляції. Надалі настає період диференціації шиплячих і свистячих звуків Л - Й, Р - Й. У всіх випадках краще виділяється перший звук слова. Такий хід розвитку фонем спостерігається в більшості дітей. Значна частина з них скоріше засвоює фонемі акустично, менша - артикуляційно, тобто не всі звуки, які дитина розрізняє на слух, вимовляються нею. Новопридбаний звук на деякий час стає сильним подразником - домінантним, і внаслідок недостатньої ще диференціації із замісником. Оволодівши, наприклад, звуком Ш (раніше вимовляла С), дитина говорила: шало, шам; оволодівши звуком Р (говорила ЛО, вимовляє: ропата, рожка). Іноді замінюються й інші звуки, близькі за артикуляцією: рожик замість ножик, рача замість дача. Чим довше "недоношений" звук затримується в мовленнєвій практиці дитини, тим повільніше і важче він набуває своєї завершеної форми. Оскільки розвиток слуху дитини випереджає розвиток її мовленнєвої моторики, то з кінця другого року недоліки вимови переважно зумовлюються недосконалою моторикою, на поліпшення якої і має бути звернена увага. Нові подібні за артикуляцією звуки зазвичай з'являються цілою групою, тому важлива поява одного з них. Зі звукових сполучень найстійкішими виявляються поєднання приголосних П, Б, потім Т, Ль, Дь, Нь, Д, переважно з голосним А, зрідка з У та О. Часте пом'якшення звуків спричинене великою артикуляторною напругою, що викликає підняття середньої частини язика і спостерігається в емоційному мовленні. У дітей до

НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ

дворічного віку поширені заміни дзвінких приголосних на глухі. Під час синтезу слова вирішальну роль відіграє сила складів, як звукових подразників. Дитина, наслідуючи почуте слово, вловлює, і сама вимовляє спочатку тільки перший або тільки ударний склад (особливо підударний), часто сильно спотворюючи або зовсім опускаючи (мідор - помідор). Нерідко все слово замінюється одним із його складів, незалежно від їхньої кількості (во - рона), потім приєднується до нього другий за силою склад і, нарешті, вводиться в слово слабший склад. Через деякий час під впливом мовлення оточуючих або навчання, дитина опановує нормальну вимову слова. У разі збігу в одному складі кількох приголосних, через труднощі артикулювання, частинно через слабкість фонетичного аналізу, залишається зазвичай тільки один із них. При цьому перехід звуку заднього утворення до звуку переднього утворення (ХВ) дається легше, ніж у зворотному порядку (ВХ). Пояснюється це тим, що подібні поєднання на початку або в кінці слова скорочуються, а в середині його повністю зберігаються. тільки ті групи, у яких другим звуком є один зі звуків групи Л, Р, Й. Ці збіги засвоюються першочергово. Потім дитина опановує поєднання вибухового з фрикативним, значно пізніше – сонорного з вибуховим. Крім пропусків і замін, у дітей у віці 3 – 5 років спостерігаються: перестановки, особливо в довгих словах і коли в них є Р і Л; подвоєння: нюню - одну; злиття двох слів в одне; вживання під впливом загальної схожості слів, звуків передчасне вимовлення наступного в слові звуку. Такі особливості вимови є в інших випадках внаслідок недостатньої диференціації процесу гальмування в ділянці слухового аналізатора та зумовленої цим слабкості фонематичного аналізу; в інших випадках через недосконалість рухового аналізатора, іноді через інертність процесів вищої нервової діяльності. У засвоєнні дитиною звуків мови надзвичайно важливим є усвідомлення нею фонематичної значимості їх. Тим часом дитина до 3 – 4 років насилу відволікається від предметного змісту слова, щоб зосередити свою увагу на його звуковій формі. Спочатку вона засвоює фонему практично, але поступово рік за роком починає осягати форму слова свідомо. Хоча в 3 – 4 роки діти ще не виокремлюють зі слова окремих звуків, але помічають неправильності звучання слів. Тому діти негативно ставляться до імітації їхньої мови дорослими. Нерідко дошкільник 4 – 5 років, почувши якийсь звук мови, зазначений матір'ю або вихователем, вказує на низку слів, у яких є цей звук, враховує поправки вимови, сам помічає неправильності її та поправляє товаришів. У подальшому, хоча дитина і розрізняє на слух фонему, але деякий час через закріплені коркові зв'язки часто замінює їх іншими, раніше вимовленими. Так, вона порівняно довгий час сприймає мову оточуючих через своє «фонетичне сито», тобто на основі вкорінених неправильних звукових подразників. Цим же пояснюється, що в нових, маловживаних словах звуки вимовляються правильніше, ніж у старіших. Звідси впливає методичне правило: звуки, що знову виховуються, треба включати в нові слова.

У дітей з дизартрією наявність нечітких артикуляторних образів призводить до стирання меж між слуховими диференційованими ознаками

звуків. Таким чином, створюється перепона для їх розрізнення. Мовленнєво – руховий аналізатор у цьому разі відіграє гальмівну роль у процесі сприйняття усного мовлення, створюючи вторинні ускладнення в слуховій диференціації звуків. Своєю чергою, відсутність чіткого слухового сприйняття і контролю сприяє стійкому збереженню звуковимовних дефектів у мовленні. Тому розв'язання проблеми має суттєве значення в процесі розробки методів корекційно – логопедичного впливу.

Розвиток фонематичного слуху є основою чіткого мовлення, оволодіння граматичними аспектами фонетики, правильної побудови фразових структур, успішним оволодінням читанням і письмом. Для розвитку слухового сприймання дитини, головною умовою є зрозуміле і чітке мовлення людей, які її оточують, оскільки саме почуте мовлення є для неї стандартом та еталоном.

Список використаних джерел:

1. Ю.В.Рібцун Формування фонологічного компоненту мовленнєвої діяльності у дітей за умов нормального та порушеного онтогенезу / Ю. В. Рібцун // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – 2012. – № 22. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 219–222. – (Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія) УДК 376–056.264: 376.016 : 811.161.2–028.31

2. Процес формування фонематичного слуху у дошкільнят зі стертою дизартрією <https://ukrbukva.net/84492-Process-formirovaniya-fonematic-heskogo-sluha-u-doshkol-nikov-so-stiertoiy-dizartrieiy.html>

3. Дитина з дизартрією характеристика. Дизартрія – що це таке: порушення мови у дітей. Що таке дизартрія у дітей <https://adsby.ru/rebenok-s-dizartriei-harakteristika-dizartriya---chto-eto-takoe.html>

4. Лопатіна Л.В., Серебрякова Н.В. Подолання мовних порушень у дошкільнят.- С-Пб.: Изд. Дім «Літера», 2003.

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ КАЗКИ

*Вікторія Харченко
Український державний
університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ*

*Науковий керівник: Кивлюк О. П.,
док. філософських наук,
професор*